

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

”No disrespect...”

Om representation av klass och genus i
dokumentär tv-underhållning

Författare: Rebecca Lernesjö
Uppsats Soc 344, 41-60 p
Vårterminen 2004
Handledare: Ann-Marie Sellerberg

Abstract

Författare: Rebecca Lernesjö

Titel: "No disrespect..." Om representationer av klass och genus i dokumentär tv-
underhållning

Uppsats Soc 344, 41-60 p.

Handledare: Ann-Mari Sellerberg

Ämne: Sociologi

Sociologiska institutionen, vårterminen 2004

Bakgrund/Frågeställning: Mycket kritik har riktats mot den dokumentära tv-
underhållningen: talk shower, dokusåpor och tävlingsprogram där så kallade "vanliga"
människor står i centrum. Fokus har ofta hamnat på den omoral dessa program sägs visa upp;
oro har uttryckts över att framförallt unga tittare ska uppmuntras till felaktigt beteende.
Uppsatsen argumenterar dock att förhållandet mellan tittarna och programmen är mer
komplext än så; genom att ta den amerikanska talk showen *Ricki Lake* som exempel studeras
hur en grupp unga kvinnor tolkar programmet. Utgångspunkt tas i Beverly Skeggs
forskning kring hur kvinnor förhåller sig till respektabilitetsdiskursen, och Fanny
Ambjörnssons avhandling som studerar vilken roll klass och uppfattningar kring kön och
normalitet spelar i skapandet av identitet. Frågeställningen är hur klass och genus
representeras i dokumentär tv-
underhållning och på vilket sätt denna representation läses och
upptas i normaliseringsprocesser med fokus på klass och genus.

Syfte: Genom en tvådelad analys syftar uppsatsen till att skapa en förståelse av dels hur klass
och genus representeras i dokumentär tv-
underhållning, dels hur dessa representationer läses
(som är det begrepp som används för tv-tittande inom fältet för cultural studies) och upptas i
normaliseringsprocesser. Analysen grundar sig på en mindre empirisk studie av en grupp
kvinnor i åldrarna 17 till 23, som fått se ett avsnitt av *Ricki Lake* och sedan intervjuats.
Utgångspunkten är att representationerna av klass och genus fungerar som ytterligheter kring
vilka man kan artikulera sitt jag genom att hävda skillnader. Centralt här är Skeggs begrepp
disidentifikation.

Utgångspunkter: De teoretiska utgångspunkterna tas i Bourdieus kapitalmetaforer, Skeggs
undersökningar av genus, Ambjörnssons studier av normaliseringsprocesser och Grindstaffs
genomgång av representationer av klass i amerikansk dokumentär tv-
underhållning. Uppsatsens teoretiska och metodologiska ramverk utgörs av feministisk forskning inom fältet
för cultural studies.

Slutsatser/Resultat: Analysen visar att representationer av klass och genus, som i stor
utsträckning vilar på historiska skildringar av arbetarklassen som avvikande, läses och tolkas
in i skapandet av identitet; uppfattningar om normalitet kopplas till de representationer av
avvikelse som texten förmedlar.

Nyckelord: Klass, genus, representation, disidentifikation, ideologi, diskurs, hegemoni,
identitet, femininitet, Bourdieus kapitalmetaforer, normaliseringsprocesser, respektabilitet.

Innehåll

Inledning	4
Talk shows: representationer av klass och genus	5
Teoretiska utgångspunkter	7
Ideologi, hegemoni, diskurs och representation	4
Att läsa klass genom en tv-ruta	8
Klass och genus	9
Disidentifikation; sådan är jag inte!	10
Teoretiska utgångspunkter: sammanfattning	10
Metod	11
Metodologiska tillvägagångssätt	11
Att analysera <i>Ricki Lake</i>	12
Intervju som metod	13
Problem och förutsättningar	14
Metod: sammanfattning	14
“Go Ricki! Go Ricki!” – ett referat	15
The Dating Race	15
Cocoa: ”Hoochie”	15
Debbie: ”Nerd”	16
Sarah: ”Butch”	16
Representativa repliker	17
”No disrespect...” En analys av <i>Ricki Lake</i>	18
Publikens betydelse	19
Att lära sig vara kvinna	20
Representationer av klass och genus	20
Titta på <i>Ricki Lake</i>: Att läsa klass och genus	22
Aktiva läsare	22
<i>Ricki Lake</i> : Identifikation och disidentifikation	24
Klass: vad det är, hur det ser ut	26
Normalitet, respektabilitet och uppfattningar om kultur	28
Att titta på <i>Ricki Lake</i> : en avslutande diskussion	29
Sammanfattning	32
Referenser	34

Inledning

Det är sällan jag tittar på pratshowerna, men ibland fastnar jag framför Oprah, Jenny Jones eller Sally. Till och med Ricki Lake kan jag se, men den brukar vara lite för bullrig för min smak. Mest förvånad blir jag över varifrån alla dessa människor kommer, de som utan hämningar grälar framför kamerorna, nästan släss, kastar elakheter mot varandra och skämmer ut sig på löpande band. Men något litet korn kan man hitta även i den mest vulgära pratshow.

Ur Filippas kolumn, Passagen.se

Kanske är det så att deltagarna i Temptation Island faktiskt tvingas till att ställa upp på grund av sitt beroende, i samma moralfilosofiska mening som flickan som prostituerar sig eller mamman som stjäl mat. Vi kan i alla fall inte vara säkra på att det inte förhåller sig så. Och kan vi inte vara säkra på det, så bör dessa tv-produktioner inte göras. Det är moraliskt fel. Kanske borde de förbjudas?

Christer Sturmark i Aftonbladet Debatt

Det har under en längre tid förts en debatt i svensk media kring den typ av dokumentär underhållning som visats i tv sedan mitten av 1990-talet. En stor del av debatten har vikts åt att diskutera huruvida dessa program, amerikanska talk shows, dokusåpor och diverse tävlingsprogram, kan anses vara moraliskt försvarbara; röster har till och med höjts för att få dem förbjudna. Författaren och debattören Christer Sturmark argumenterade exempelvis i en debattartikel i Aftonbladet år 2002 att programmen, just på grund av deras omoraliska innehåll, inte borde tillåtas överhuvudtaget.¹ Inte sällan beskylls dessa shower för att vara ett av de tydligaste bevisen för en rejält försämrad kvalitet i det utbud som framförallt kommersiell tv erbjuder. När DN får chans att intervjua TV 4: as programchef Jan Scherman är det just den ökande förekomsten av dokumentära underhållningsprogram som blir föremål för diskussion.²

Utgångspunkten i kritiken är ofta dels att den dokumentära tv-underhållningen förnedrar deltagarna, som är så kallade ”vanliga” människor, dels att de riskerar sporra tittare till felaktigt och till och med omoraliskt beteende. Beroende på vilket slags program det rör sig om och varifrån kritiken kommer, kan faran i dessa fall anses ligga i exempelvis uppmuntrande till mobbning (debatten kring dokusåpan *Robinson* är kanske det tydligaste exemplet), opassande eller rent av avvikande beteende (amerikanska talk shows som *Jerry Springer* och *Ricki Lake*) och glorifiering av destruktivt leverne; Alexandra Pascalidou krönika om supandet i Big Brother och medias roll i den ökande alkoholkonsumtionen bland ungdomar är ett bland många talande exempel.³

¹ Aftonbladet debatt 020317

² DN 040418

³ Metro 031111

Min avsikt är dock inte att analysera den dokumentära tv-underhållningen i syfte att utreda huruvida dess kritiker har rätt eller fel. Syftet är istället att utifrån bestämda teoretiska utgångspunkter för det första fokusera på själva programmen. Vilka och vad det är som representeras i den här typen av tv-underhållning? Jag har valt att avgränsa mitt ämne till amerikanska talk shows, som sänts i svenska kommersiella kanaler i flera år, och mer specifikt ägna mig åt en av dessa, nämligen *Ricki Lake*. En närstudie av ett avsnitt kommer att ta fasta på showens centrala uttryck och form. Vidare avser jag studera hur tittare kan läsa* programmen och hur denna läsning fungerar i reproducerandet av vissa strukturella ordningar; fokus här ligger på klass och genus. Analysen grundar sig på en mindre empirisk undersökning där en grupp kvinnor i åldern 17 till 23 år fått se ett *Ricki Lake*-avsnitt och därefter intervjuats. Kommentarer fällda under själva programmets gång har spelats in och ingår i analysen.

Anledningen till att jag valt just *Ricki Lake* är enkel. Det är en av de talk shower som sänts längst tid i Sverige, och som ofta nämnts i den kritik som riktats mot program av den här typen. En av utgångspunkterna för min analys, trots att det alltså inte är där fokus ligger, är just denna kritik, som jag menar rymmer en tydlig förståelse av vad som är ”bra” och ”dålig” tv och vad som är ”bra” och ”dålig” smak. *Ricki Lake* representerar dålig smak; det är dålig smak att delta, och det är dålig smak att titta.⁴

Talk shows: representationer av klass och genus

Det är omöjligt att inte koppla diskursen om ”skadliga” shower och ”dålig tv” till programmets deltagare, som ibland kallas white trash, ett begrepp som kommit till Sverige tillsammans med showerna och som syftar på den fattiga, amerikanska vita arbetarklassen.⁵ Ordet ”trash” (skräp, avfall, slödder) säger en del om hur arbetarklassen framställs och tolkas i detta sammanhang – precis som den framställts om och om igen genom historien. Skeggs beskriver exempelvis hur observationer, genomförda redan på 1800-talet, och tolkningar av ”arbetarklasskvinnors sexuella beteende grundade på deras utseende” haft avgörande betydelse för medelklassens begreppsläggning och konstruktionen av arbetarklassen som avvikande.⁶ Denna syn tar sig ibland nästan övertydliga uttryck i diskussionen om

⁴ Grindstaff 2002 s. 25

⁵ Grindstaff 2002 s. 264 och DN 040129

⁶ Skeggs 1999 s. 13ff

* Om varför tv-tittare och tv-tittande beskrivs i termer av läsning; se Teoretiska utgångspunkter, s. 4. ”Läsning” är det begrepp som används om tv-tittande inom fältet för cultural studies.

dokumentär tv-underhållning; i en debattartikel i Aftonbladet jämförs de medverkande i dokusåpan *Temptation Island* med prostituerade kvinnor, en talande liknelse som kan kopplas till traditionella framställningar av arbetarklassen,⁷ särskilt i perspektivet av att deltagarna i den här typen av program i stor utsträckning tillhör de lägre samhällskikten.⁸ Men också uppfattningen om de som tittar på programmen berättar en hel del om den retorik kritikerna använder sig av. Det är i första hand ungdomar, kvinnor och etniska minoritetsgrupper som räknas till showernas mest regelbundna publik.⁹

Det är utifrån denna förståelse och i linje med senare års feministisk forskning inom fältet för cultural studies som jag ställt mig frågan hur klass och genus representeras i dokumentär underhållnings-tv av typen amerikanska talk shows, och på vilket sätt denna representation läses och upptas i normaliseringsprocesser. Ambjörnsson beskriver vikten av en förståelse av dessa normaliseringsprocesser; ”Föreställningar om normalitet är [...] inte enbart beskrivande, utan fungerar även reglerande. Därigenom kan man säga att de är gestaltningar av maktförhållanden”.¹⁰ Skeggs begrepp *disidentifikation* blir här centralt för att artikulera kopplingen mellan representationerna, läsningen och reproducerandet av klass och genus. Min avsikt är att genom två analyser; en av själva fenomenet talk shows, en av läsarnas reaktioner och tolkningar, närma mig den process genom vilken klass och genus konstrueras och reproduceras. Som Skeggs uttrycker det: ”Subjektspositioner är effekter av diskurser och (organisations-)strukturer”. Hon går vidare och konstaterar att de även kan frambringas av text- och filmstrukturer, vilket är det centrala i min analys.¹¹ Att förstå hur identitet skapas innebär således att man måste analysera och förstå diskurser och dess funktioner. ”Identities are constituted in and through cultural representations (including those produced by television) with which 'we' identify”, som Barker skriver.¹² Det väsentliga är alltså hur de representationer av klass och genus (och naturligtvis, även om jag medvetet valt att ge denna aspekt mindre utrymme i min analys, etnicitet) fungerar i reproducerandet av dominerande diskurser, och i förlängningen, hur detta fungerar i upprätthållandet av strukturella ordningar.

⁷ Skeggs beskriver utförligt bilden av arbetarklasskvinnor i *Att bli respektabel*: ”Arbetarklassen är fortfarande 'massifierad' och märkt som 'de andra' i akademiska och folkliga framställningar, och arbetarna framstår som patologiska [...]. ...ett mode som nyligen spreds i den brittiska utgåvan av *Marie Claire* under rubriken 'det kommunala bostadsområdets billiga brudar' [tyder] på att arbetarklasskvinnor fortfarande framställs som 'avvikande' i sin sexualitet.” Skeggs 1999 s. 13

⁸ Grindstaff 2002 s. 76

⁹ Grindstaff 2002 s. 60

¹⁰ Ambjörnsson 2004 s. 21

¹¹ Skeggs 1999 s. 27

¹² Barker 1999 s. 33

Teoretiska utgångspunkter

Respektabilitet är ett av de mest utmärkande tecknen på klasstillhörighet. Respektabiliteten präglar vårt sätt att tala, vem vi talar med, hur vi klassificerar andra, vad vi studerar och hur vi vet vilka vi är (eller inte är). [...] Respektabilitet vore inget att bry sig om [- -] om inte arbetarklassen (Svart och Vit, sic) ständigt hade beskrivits som färlig, förorenande, hotande, revolutionär, patologisk och respektlös.

Skeggs, s. 9

Min uppsats utgår i stor utsträckning från feministisk forskning inom fältet för cultural studies. Kärnan i cultural studies ligger, som Barker och Galasinski uttrycker det, i förståelsen av språket som något som inte bara reflekterar världen utan faktiskt konstruerar och konstituerar den.¹³ Ett antal centrala begrepp kan sägas ligga till grund för en sådan analys: text, representation, artikulation och identitet.¹⁴ Text ska förstås som något som går utöver det skrivna ordet; bilder, objekt, ljud et cetera, är teckensystem som liksom texter läses, tolkas och ges mening. Begreppet polysemi, det vill säga att texten ges flera olika meningar beroende på vem som läser den, är här centralt.¹⁵ Ett av de mest grundläggande antaganden i detta är att läsarna är aktiva, vilket också är en av anledningarna till att man kallar tv-publiken läsare och inte tittare; läsande förutsätter aktivitet, medan ”tittande” för tankarna till passivitet och distans.¹⁶ Fiske gör ytterligare en central distinktion: ”Viewing is specific to television, ’reading’ is common to all texts. So the term ‘reader’ means ’the producer of texts, the maker of meanings...’”.¹⁷ Vilken mening läsarna ger texten är därför av största vikt för att förstå textens funktion i reproducerandet av dominerande diskurser.

Ideologi, hegemoni, diskurs och representation

Två centrala begrepp ligger till grund för förståelsen av texten som en mekanism för produktion och reproduktion av representationer: *ideologi* och *hegemoni*. ”Ideologies are structures of significations which constitute social relations in and through power”, som Barker och Galasinski uttrycker det.¹⁸ Dessa maktrelationer kontrolleras genom *diskurser*, som är det medium genom vilket olika former för utövande av kontroll möjliggörs.¹⁹ I detta sammanhang handlar ideologi om spridda common sense-uppfattningar. Dessa uppfattningar ansluts till varandra genom kopplingar av olika representationer.²⁰ Textens funktion sett i

¹³ Barker & Galasinski 2001 s. 1

¹⁴ Barker 2000 s. 8ff

¹⁵ Fiske 1987 s. 15ff

¹⁶ Fiske 1990 s. 61

¹⁷ Fiske 1987 s. 17

¹⁸ Barker & Galasinski 2001 s. 66

¹⁹ Layder 1994 s. 97

²⁰ Barker & Galasinski 2001s. 67

detta perspektiv exemplifieras kanske allra bäst genom de undersökningar som gjorts inom fältet för cultural studies av nyhetsmedia; dess produktion och reproduktion av föreställningen om de om socialt konstruerade ordningarna som av naturen givna blir tydliga i dessa studier.²¹ Analyserna har visat hur användbart begreppet hegemoni är i skapandet av en förståelse av den process genom vilken dominerande uppfattningar naturaliseras och upphöjs till ”common sense”, och hur detta fungerar i upprätthållandet av den dominerande klassens ordningar. Begreppet *hegemoni* beskriver just hur den förhärskande klassen kan utöva makt genom skapandet av samtycke; det är de hegemoniska statsapparaterna som garanterar denna uppslutning.²²

I linje med detta ska begreppet representation förstås som de olika sätt genom vilka hegemoniska framställningar av omvärlden produceras; det kan handla om böcker, tidningar, bilder – och tv-program.²³ I min analys används begreppet utifrån förståelsen av deltagarna i talk shows som representationer av (arbetar-)klass; de presenteras och representeras efter den mall som historiskt sätt använts för att karaktärisera och framställa den avvikande, patologiska arbetarklassen.²⁴ I centrum för analysen står representationens olika funktioner. Utgångspunkt tas i Bourdieus förståelse av representationer av klass, så som han formulerar det i *Distinction*: ”A class is defined as much by its *being-perceived* as by its *being*, by its consumption – which need not be conspicuous in order to be symbolic – as much by its position in the relations of production (even if it is true that the latter governs the former)”.²⁵ Hur klass representeras är alltså centralt för hur den definieras. Taveners resonemang kring hur viss media (populärkultur i allmänhet och talk shows i synnerhet) beskrivs som ett hot mot traditionella, moraliska värderingar blir här aktuellt, och kan tydligt kopplas till hur arbetarklassen historiskt sett framställts och representerats.²⁶

Att läsa klass genom en tv-ruta

Tavener lånar Stuart Halls begrepp ”moral panic” när hon beskriver diskussionen om talk shows; den är, i USA precis som i Sverige, centrerad kring den ”omoral” showerna lever på

²¹ Barker & Galasinski 2001 s. 10, Fiske s. 284ff

²² Gramsci 1967 s. 290

²³ Barker & Galasinski 2001 s. 8

²⁴ Skeggs 1999 s. 12ff. Vidare ger R. Ambjörnsson en beskrivning av den svenska respektabilitetsdiskursens historia i den delvis självbiografiska *Den skötsamme arbetaren*, 1998.

²⁵ Bourdieu 1986 s. 483

²⁶ Tavener 2000 s. 68

att iscensätta.²⁷ Showerna – dess upplägg, innehåll, deltagare och aktiva åskådare - är omoraliska, vulgära och ”skruvade”. *Ricki Lake* är helt enkelt en uppvisning i icke-respektabelt beteende.²⁸ Bland kritikerna råder det konsensus kring att det främst är de lägre samhällsskikten som presenteras och representeras i showerna. Och en majoritet av deltagarna tillhör verkligen arbetarklassen; frågan är hur kritikerna, och hemmapubliken, kan ha tillgång till denna information bara genom att titta på programmen. Förklaringen finns att hämta hos Bourdieu. Det centrala är nämligen inte klass i bemärkelsen socioekonomisk status, utan snarare tillgången till de olika kapitalformer som manifesterar klasstillhörighet. Bourdieu identifierar två sådana former av kapital som går utöver det rent ekonomiska; det sociala och det kulturella kapitalet.²⁹ I förståelsen av klass som något som går att läsa av genom att titta på en individs rörelseschema, kläder, språkbruk et cetera står det kulturella kapitalet i centrum. Både Anderson och Grindstaff beskriver hur gästerna i talk showprogram, liksom de afroamerikanska artister som målades kolsvarta i ansiktet i minstrel shows*, trots allt inte alltid uppfyller kraven för exakt hur avvikande arbetarklassen antas se ut och bete sig. De sminkas därför extra hårt, iförs speciella kläder och ombeds uttrycka sig extra explicit, i enlighet med föreställningen om hur och vad arbetarklass är.³⁰ Klass blir därmed möjligt att både visa upp och avläsa genom en tv-ruta, trots att läsaren knappast har tillgång till information om sysselsättning eller hur mycket pengar den aktuella individen har på banken.

Klass och genus

Centralt för förståelsen av representationen av klass är kopplingen mellan klass och genus. Skeggs (och även Ambjörnsson) tillhandahåller de teoretiska och empiriska ramverk som är nödvändiga för att artikulera denna koppling. Grunden för analysen ligger i förståelsen av klass som något som inte går att förstå fransktillt genus; maskulinitetens och femininitetens former är avgörande beståndsdelar i den sociala konstruktion som är genus, och dess olika uttryck är starkt kopplade till föreställningar om klass. Ett av de allra tydligaste uttrycken för detta är respektabilitetsdiskursen. Skeggs menar att respektabilitet alltid varit en ”klassmarkör” i meningen att konstruktionen av respektabilitet som en egenskap varit en av

²⁷ Tavener 2000 s. 64

²⁸ Se exempelvis Aftonbladet 990727

²⁹ Wallace & Wolf 1999 s. 111

³⁰ Anderson 1995 s. 169 och Grindstaff 2002 s. 261

* Minstrel shows var ett vanligt förekommande fenomen i USA från mitten av 1800-talet och en bra bit in på 1900-talet. Vita arbetarklassmän klädde ut sig till plantagearbetande slavar, målade sig svarta i ansiktet med hjälp av bränd kork och underhöll publik genom att parodiera afroamerikansk musik och dans. Senare kom också afroamerikanska män att uppträda i minstrel shows, och även de målades svarta i ansiktet med hjälp av kol och kork.

de mest utmärkande sätten för medelklassen att definiera sig mot ”de andra”, det vill säga arbetarklassen.³¹ Att presentera sig som respektabel har således varit en av de viktigaste strategierna för att kunna positionera sig som ”normal”; arbetarklassens kvinnor har i de historiska framställningarna av arbetarklassen som avvikande och patologisk presenterats som icke-respektabla och, som Skeggs också påpekar, många räddningsaktioner (ofta med religionen som främsta hjälpmedel) har satts in för att ”undsätta” dessa kvinnor icke-respektabilitetens klor.³²

Disidentifikation; sådan är jag inte!

Skeggs använder begreppet disidentifikation och dissimulation för att beskriva hur den för subjektet avgörande klasstillhörigheten inte uttrycks i termer av tillhörighet (- jag är arbetarklass -) utan snarare beskrivs som något man *inte* är eller tillhör.³³ Disidentifikation handlar alltså om att forma sitt subjekt delvis kring ett avståndstagande. I min uppsats är detta centralt; de kvinnor som visas upp i *Ricki Lake* fungerar i stor utsträckning som ytterligheter från vilka man kan artikulera sitt jag genom att hävda skillnader. Ambjörnsson beskriver utförligt hur denna process är mycket levande framförallt i skapandet av en heterosexuell normaliseringsprocess med en tydlig koppling till klass.³⁴ Grindstaff kopplar effektivt detta till ”white trash” – ett oerhört centralt begrepp i den dokumentära tv-underhållningens värld: “The white middle classes rely on the attributes embodied by white trash to distinguish themselves from the lower orders, in effect saying, *We are not like that.*”³⁵ Genom att ta avstånd och peka på skillnader mellan sig och de som visas upp i tv kan läsaren positionera sig själv som i grunden annorlunda; som respektabel och ”normal”.

Teoretiska utgångspunkter: en sammanfattning

De teoretiska fundament på vilket mitt projekt vilar finns inom fältet för cultural studies. Ett antal nyckelbegrepp fungerar som startpunkter för den förståelse min analys utgår från. Ideologi är det kanske mest grundläggande; begreppet kan sägas utgöra själva kärnan i den teoretiska positioneringen. I centrum för själva analysen står de processer genom vilka ideologi reproduceras och upprätthålls. Kopplingen mellan ideologi och kultur är central för förståelsen av konstruktionen av identitet genom bland annat just representationer.

³¹ Skeggs 1999 s. 12

³² Ibid.

³³ Skeggs 1999 s. 119

³⁴ Ambjörnsson 2004 s. 96

³⁵ Grindstaff 2002 s. 264

Metod

Att studera tv är inte enkelt. Det finns flera sätt att gå tillväga; Berger listar i sin grundbok för mediastudier hela åtta stycken möjliga sätt att närma sig fenomenet tv med en djupgående analytisk ansats.³⁶ Att dessutom studera tv-tittare och tv-tittande är att ta på sig en ännu större uppgift; plötsligt handlar det inte bara om exempelvis semiologiska perspektiv utan om receptionsforskning, med allt vad det innebär. Att här ta sig an en tvådelad analys av ett tv-program i syfte att utreda hur klass och genus representeras och hur dessa representationer läses, är därför inte helt oproblematiskt. Jag har medvetet valt att lägga större vikt vid den ena delen av analysen, nämligen den som beskriver hur informanterna läser tv-programmet. Denna prioritering har skett på bekostnad av en djupgående analys av tv-texten, men jag menar att prioriteringen trots allt är riktig för att kunna svara på den frågeställning som ligger till grund för uppsatsen. Och att studera läsarna och läsningarna av tv-texten ska inte underskattas när det gäller att skapa en förståelse också av själva texten; att studera hur man talar om texten är i själva verket att förstå texten.³⁷

Metodologiska tillvägagångssätt

Jag har valt att först och främst analysera ett avsnitt av *Ricki Lake*. Som grund för analysen har jag två källor; Bergers checklista för semiotisk analys, och Shattucs genomgång av talk showprogram (med just *Ricki Lake* i huvudrollen) i Geraghty och Lusted.³⁸ Denna inledande genomgång av programmet har främst till syfte att beskriva hur programmet är uppbyggt, vilken form det har och vilka uttryck texten tar sig. Jag går först igenom vad som händer och sägs, och därefter tillämpar jag Bergers checklista på ett mer specifikt sätt. I bakgrunden finns Shattucs övergripande analys som ger de lämpliga ramarna för att närmare beskriva och tolka de representationer av klass och genus som är relevanta för frågeställningen.

I centrum för min analys står dock informanternas läsning av tv-texten. Jag har gjort ett antal intervjuer, både enskilt och i grupp, med kvinnor i åldrarna 17 till 23. Kvinnorna har med ytterst lite information om syfte och ”vinkel” fått titta på det redan analyserade avsnittet av *Ricki Lake*, och deras kommentarer har under tv-tittandets gång spelats in. Därefter har de intervjuats om sina tv-vanor och uppfattningar om talk shows i allmänhet, *Ricki Lake* och det specifika avsnittet de just tittat på. Som metodologisk utgångspunkt för de intervjuer och i

³⁶ Berger 1991

³⁷ Alasuutari 1995 s. 69

³⁸ Berger 1991 s. 28, Shattuc i Geraghty & Lusted 1998 s. 212ff

tolkningen av det material som intervjuerna gett mig har jag använt Alasuutari's vägledande bok om kvalitativ metod och cultural studies.

Att analysera *Ricki Lake*

En tv-text ger flera möjligheter för en extremt komplicerad och detaljrik analys. Man kan, som Fiske i *Television Culture*, blottlägga mängder av nivåer och strukturer i bara en enda scen hämtad ur ett avsnitt i ett program.³⁹ Jag har valt att lägga fokus på en mer allmän förståelse av hur *Ricki Lake* är uppbyggt. Berger listar i stora drag fyra frågor man bör ställa sig för att genomföra en något ytligare analys ur ett semiologiskt perspektiv:

1. *Isolate and analyze the important signs in your text*
2. *What is the paradigmatic structure of the text?*
3. *What is the syntagmatic structure of the text?*
4. *How does the medium of television affect the text?*⁴⁰

Den första punkten handlar om att identifiera de ideologiska huvuddragen i texten. Vilka betydelser kan man läsa ut och vem är det som levererar dessa? Vilka koder kan man avläsa? Punkt nummer två handlar om att se vilka poler texten är uppbyggd kring och hur dessa interagerar med varandra. Nummer tre fokuserar på vilka funktioner exempelvis de olika karaktärerna fyller i texten. Slutligen syftar den sista punkten till att ge en allmän förståelse av hur själva tv-mediet fungerar; allt från ljussättning till färg, musik och ljud.

Utifrån dessa metodologiska ramar har jag sedan analyserat programmet. Valet av avsnitt var inte omedvetet; jag spelade in sammanlagt fyra avsnitt utan att i förväg kontrollera vilka ämnen som skulle tas upp. Efter att ha tittat igenom alla fyra valde jag det allra första som spelats in. Anledningen till detta var att det var en av de lättsammare showerna och för att det framförallt presenterade kvinnor. Endast två män deltar i showen (i egenskap av experter), varför jag såg möjligheten att på ett enkelt sätt få fram en diskussion kring kvinnlighet med mina informanter. Programmet handlade om make over, vilket är ett av många återkommande teman på *Ricki Lake*. Samtidigt var gästerna relativt få och fick förhållandevis mycket tid i rutan, vilket dels underlättar en klagörande beskrivning av showen, dels förenklar diskussionen med informanterna.

³⁹ Fiske 1989 se exempelvis s. 4ff

⁴⁰ Berger 1991 s. 28

Syftet med att välja ett av de lättsammare avsnitten var att jag ville undvika att hamna i en diskussion med informanterna kring exempelvis narkotikamissbruk och prostitution, som togs upp i två av de andra showerna som spelades in. Ämnena låg så pass långt från informanterna att jag var rädd att åskådliggörandet av mina teoretiska utgångspunkter formulerade med hjälp av Skeggs begrepp disidentifikation skulle te sig allt för uppenbara eller rent av spekulativa. En show om kvinnor vars problem var mer vardagliga skulle på ett effektivare sätt testa min tes.

Intervju som metod

För att komma åt hur *Ricki Lake* läses och tolkas valde jag att genomföra ett antal intervjuer med en grupp unga kvinnor i åldrarna 17 till 23 år. Att jag valde att enbart intervjua unga kvinnor berodde på att en av de stora poängerna med uppsatsen är att åskådliggöra hur genus konstrueras; jag valde då att rikta in mig på konstruktionen av femininitet. En annan anledning var den litteratur som ligger till grund för min ansats; Skeggs och Ambjörnssons studier av konstruktioner av just femininitet tillhandahåller de teoretiska och empiriska ramverken för uppsatsen.

Kvinnorna kom jag i förbindelse med dels genom personliga kontakter, dels genom en annons i den byggnad jag själv bor i. Två problem kan uppmärksammas med detta tillvägagångssätt. Dels är det tänkbart att personliga kontakter inte utgör det allra bästa empiriska underlaget; möjligen skulle samtalen kunna få en implicit ton och vara mindre klagörande av det skälet.⁴¹ Jag menar dock detta snarare varit till fördel i den här studien; de informanter som jag påträffat genom mitt privata kontaktnät har känt sig avslappnade i min närhet, vilket kanske gjort att de kunnat tala mer spontant om sitt tv-tittande. Problem nummer två handlar om att de informanter jag fått kontakt med genom ett anslag i den byggnad jag bor i samtliga är studenter. Att studera en relativt homogen grupp skulle kunna göra det empiriska materialet mer osäkert. Men de studenter jag intervjuade hade olika etnisk och social bakgrund, kom från såväl små som stora städer och hade mycket olika erfarenheter av tv-tittande.

Problem och förutsättningar

Sammanlagt genomfördes sex intervjuer á cirka 50 minuter. Först fick informanterna titta på det aktuella avsnittet av *Ricki Lake*. De kommentarer som fälldes under programmets gång

⁴¹ Om intervjuers olika förutsättningar beroende på forskarens relation till informanten, se Davies och Esseveld 1989 s. 26

spelades in. Cirka tolv minuter innan avsnittet tog slut stoppades bandet och direkt efter genomfördes intervjun. Vid två tillfällen intervjuades mer än en informant samtidigt. Alasuutari diskuterar de speciella förutsättningar som måste tas i beaktande när man använder sig av gruppintervjuer. Forskaren måste vara öppen för att se hierarkiska strukturer inom gruppen; vem svarar på frågan först, vem avbryter, et cetera.⁴² Men vissa grundläggande förutsättningar måste forskaren vara medveten om oavsett om det gäller gruppintervjuer eller intervjuer med enskilda. Alasuutari menar att informanter i en intervjusituation alltid mer eller mindre svarar på frågan efter hur frågan är ställd; svaret är delvis färgat av vad informanten tror forskaren vill veta.⁴³ Detta är naturligtvis svårt att komma åt; för forskaren gäller det helt enkelt att vara medveten om den speciella situation informanten befinner sig i, och ta in detta i tolkningen av själva empirin.

⁴² Alasuutari 1995 s. 93

⁴³ Alasuutari 1995 s. 90

***Go Ricki! Go Ricki!* – ett referat**

Are you saying she looks like a whore?
Ricki Lake om en av gästerna

Det avsnitt av *Ricki Lake* som här kommer att refereras heter ”The Dating Race” och sändes i svenska TV 3 den 14 april 2004. *Ricki Lake* har gått på TV 3 sedan mitten av 90-talet, med olika sändningstid. För närvarande går det varje vardag klockan 10.50 på förmiddagen.

”The Dating Race”

Som i alla avsnitt av *Ricki Lake*, inleds programmet med en signaturmelodi och en kameranvepning över publiken. Det är gissningsvis dryga hundratalet människor som sitter uppradade och applåderar, hurrar och skriker: *Go Ricki! Go Ricki!* Dagens titel dyker upp inramad i en blå ruta; avsnittet heter ”The Dating Race”, det handlar om att träffa en partner. Ricki Lake, som är programledare, står i publiken och inleder programmet genom att beskriva de problem dagens gäster har med att träffa en man. Gästerna är alla kvinnor. Ricki Lake poängterar att ”ingen kvinna måste ändra sig, men...” och förklarar att gästerna i dagens show inte lyckas med att träffa män, på grund av att de inte klär sig och för sig rätt. Temat för showen är make over, det vill säga; ett antal kvinnor ska få ny frisyra, nya kläder, bli sminkade och ”stylade”.

Cocoa: ”Hoochie”⁴⁴

Först presenteras de experter som ska hjälpa gästerna att bli stylade. Det är tre kvinnor, alla unga. De skrattar och applåderar åt Rickis kommentarer. Senare under programmet kommer också två män att i egenskap av experter delta i gästernas make over.

Första gästen kommer ut på scen. Hon berättar att hennes väninna Cocoa är en ”hoochie”; en slampa. Cocoa behöver hjälp med att klä sig bättre för att kunna träffa en bra man. Det händer, enligt den unga svarta kvinnan som samtalar med Ricki om sin väninna, att Cocoa blir tagen för en prostituerad kvinna. Och det är hennes eget fel, menar väninnan. Ricki frågar publiken om de vill träffa Cocoa. Publiken skriker och in på scen kommer en ung, svart kvinna iklädd en mycket tight, urringad leopardmönstrad klänning. Hon dansar med ryggen vänd mot publiken och sätter sig sedan ner bredvid sin väninna. Fnittrandes förnekar hon att hon skulle klä sig på ett slampigt sätt. Väninnan insisterar dock på att Cocoa klär sig illa och

⁴⁴ ”Hoochie” är amerikansk slang och kan översättas med ”slampa” eller ”billig tjej”. ”Hooch” är slang för sprit; en ”hoochie mama” är en slampig, svart kvinna.

Ricki frågar henne rakt ut: ”Are you saying she looks like a whore?” Väninnan svarar glidande på frågan, och till sist medger Cocoa att hennes stil hindrar henne från att skaffa sig ett seriöst förhållande.

Debbie: ”Nerd”⁴⁵

Nästa gäst kommer ut på scen. Hon är en ung, vit tjej som heter Nouzick och är med i programmet för att hon anser att hennes väninna Debbie klär sig fult. Debbie har för korta byxor, kläder som inte matchar och har ingen känsla för stil. Dessutom är hon klumpig och – vilket Ricki anser vara ännu värre – hon frågar killar om de vill gifta sig och skaffa barn redan på första dejten.

Debbie, en ung vit tjej, kommer ut på scen, iklädd grå byxor, vit skjorta och grå kofta. Hon har långt, mörkt lockigt hår som hänger utsläppt över axlarna. Hon försvarar sin stil och tycker inte att det är fel att fråga killarna hon träffar om dom är intresserade av äktenskap och barn. Hon är dock beredd på att bli omgjord av experterna som finns med på scen; de förklarar att Debbie för närvarande liknar en mesig bibliotekarie, men att de ska hjälpa henne likna en sexig bibliotekarie istället. Publiken applåderar och Ricki skriker ett bifallande ”yeah!”.

Sarah: ”Butch”⁴⁶

Så kommer ytterligare en ung vit kvinna ut på scen. Hon berättar att hennes väninna Sarah tränar kickboxning. Sarah har fula kläder, ser ut som en kille och tycker om att boxas med de män hon träffar på dejter. Ricki fyller i: ”She doesn’t play the girl”, och Sarahs väninna håller med.

Så kommer Sarah ut på scen. Hon är en ung, vit kvinna med kortklippt hår och glasögon. Hon bär en grön skinnjacka, en knälång brun kjol och gymnastikskor. På Rickis uppmaning tar av hon av sig jackan och spänner biceps; i armhålan syns tydliga svettingar. Sarah förklarar att hon klär sig bekvämt och ”konstnärligt”, och att hon trivs med att se ut som hon gör. Hon vänder sig till sin väninna och förklarar att hon definitivt inte är ”butch”. Ricki frågar om hon är beredd att bli omgjord, och Sarah svarar att det är hon.

⁴⁵ ”Nerd” betyder nörd eller mes.

⁴⁶ ”Butch” är slang för ”tuff (muskulös) man” eller ”karlaktig lesbisk kvinna” enligt Prismas engelska ordbok från 1991.

Efter presentationen av gästerna får tittarna följa med när Cocoa, Debbie och Sarah blir stylade och får tips på hur de ska bli bättre på att dejta. Cocoa lär sig dansa på ett sensuellt istället för utmanande sätt. Debbie lär sig gå i högklackat och med rakare hållning, och Sarah får sig en lektion i bordsskick för en dam. Därefter får de gå på ett party och träffa killar; kameran följer dem ett par minuter medan kvinnorna pratar med män och använder sig av de knep som experterna gett dem. Slutligen kallas de alla ut på scen, nu iförda nya kläder, där deras väninnor berömmar deras nya stil. Alla tre säger att de känner sig nöjda med förvandlingen.

Representativa repliker

För att ge en bild av den jargong som präglar programmet har jag här valt att återge ett antal repliker; bakom dem står Ricki Lake, programmets värd, de experter som övervakar och leder gästernas omvandlingar, samt gästerna själva.

She's a hoochie.

Are you saying she looks like a whore?

No disrespect but... she looks like a hoochie.

She has no sense of style.

She is very aggressive.

She has no grace.

She intimidates all guys.

She doesn't play the girl.

She's butch.

She's gonna be tasteful and ladylike.

I'm gonna give you a touch of class – no more hoochie mama!

Classy, not assy.

Elegance and style, that's what we're looking for.

She made being a lady fun, which I never thought it would be.

”No disrespect...” En analys av *Ricki Lake*

[The populist ideology] links up with what Bourdieu has called the popular ‘aesthetic’: an aesthetic which is the exact opposite of the bourgeois aesthetic disposition in which an art object is judged according to extremely formal, universalized criteria which are totally devoid of subjective passions and pleasures. [...] the popular aesthetic on the other hand ... is based on an affirmation of the continuity of cultural forms and daily life, and on a deep-rooted desire for participation, and on emotional involvement.

Ang i During (ed.) 1993 s. 420

Berger poängterar att det första man bör göra när man studerar en tv-text, är att försöka identifiera de ideologiska huvuddragen.⁴⁷ En genomgång av dessa måste dock börja lite utanför själva texten; det handlar om att identifiera var någonstans *Ricki Lake* befinner sig inom den hierarki som delar in begreppet kultur i två kategorier; mass- och finkultur.⁴⁸ Dessa kategorier är skiktade, i betydelsen att det finns, som Grindstaff åskådliggör, bättre och sämre masskultur, och ett tydligt exempel är det faktum att det finns ”bättre” och ”sämre” talk shows.⁴⁹ *Ricki Lake* är ett exempel på en ”dålig” talk show och befinner sig således långt ner i hierarkin. Ett antal anledningar till den låga statusen hos *Ricki Lake* och liknande shower har redan nämnts; det handlar bland annat om de gäster som deltar i showen. 80 procent beräknas vara arbetarklass eller ”underklass”.⁵⁰ Det språk som används i showen är enkelt och har regelbundna inslag av slang; det rör sig inom de gränser som Bernstein benämner ”restricted codes”. Språket avslöjar gästerna klasstillhörighet och ”stämplar” texten som ett uttryck för tillhörighet med de lägre samhällsskikten.⁵¹ En av informanterna pekar ut betydelsen av språket vid identifieringen av klasstillhörighet, som här uttrycks i termer av att vara ”gettoaktig”, ett tydligt tecken på medvetenhet om att klass inte är fränkopplat etnicitet.⁵²

Dom är gettoaktiga. Dels för deras sätt att prata på, och på det dom gör... man får den känslan.

Det är många gånger mycket privata ämnen som debatteras i showen; otrohet, familjeproblem och sexualitet är vanliga teman som avhandlas i en dramatisk ton, där programledaren och publiken ställer intima frågor och gästerna skriker på varandra.⁵³ Sammanlagt tolkas alla dessa koder som uttryck för klass; skränighet, slang och uppvisandet av privata relationer som avviker från normen gör det möjligt för läsaren att bestämma var *Ricki Lake* hör hemma inom den hierarki som utgör ”smak”.

⁴⁷ Berger 1991s. 28

⁴⁸ Gledhill i Hall 1997 s. 349

⁴⁹ Grindstaff 2002 s. 7ff

⁵⁰ Grindstaff 2002 s. 78

⁵¹ Shattuc i Geraghty & Lusted 1998 s. 215 samt Bernstein citerad i Berger 1991 s. 24

⁵² Lull 2000 s. 155

⁵³ Shattuc i Geraghty & Lusted 1998 s. 215

Publikens betydelse

Bourdieu noterar särskilt hur publikens (inter-)aktivitet spelar roll i särskiljandet mellan hög och låg kultur: ”The most radical difference between popular entertainments – from Punch and Judy shows, wrestling or circuses [...] – and bourgeois entertainments is found in audience participation. In one case it is constant, manifest (boos, whistles), sometimes direct [...]; in the other it is intermittent, distant, highly ritual, with obligatory applause...”⁵⁴ Skillnaden mellan publikens uppträdande och utseende i exempelvis *Ricki Lake* och *Oprah*, som är en show som i mångt och mycket liknar *Ricki Lake* men som ändå anses vara ”finare”, läses noggrant in i förståelsen av klasskillnaden mellan olika talk shower. En av informanterna gör följande observation angående publiken på *Ricki Lake* och den på *Oprah*:

Det är inte *Oprah*-publik direkt. Det skiljer jättemycket. För det första så är det så här äldre, typ 40-årsålder på dom på *Oprah*. Mycket kvinnor. Och väldigt rika, det ser man, alla är så här fixade till max, på ett sånt professionellt och rikt sätt. Ja, dom är inte lika vilda av sig heller. För dom på *Ricki Lake* kan bara skrika ut vad som helst.

Grindstaff påpekar att en de största skillnaderna mellan ”trashy” och ”classy” talk shower är just publikens utseende; finare talk shower har en publik bestående av medelklasskvinnor; förhoppningen hos dem som producerar showen är att studiopubliken lägger ribban för hemmapubliken.⁵⁵

På ett mer generellt plan står det alltså klart att *Ricki Lake* är en representation av ”låg” kultur, och till och med bland det ”lägre” av den låga kulturen. Sett ur detta perspektiv kan man förstå *Ricki Lake* som ett uttryck för reproducerandet av den hierarkiska ordningen av ”kultur” som är ett uttryck för och i grunden också befäster de strukturella ordningar samhället som helhet är uppbyggt kring.⁵⁶ Samtidigt finns det, som Shattuc noterar, en dubbelhet i hur och vilka ämnen som presenteras; å ena sidan markerar showernas ämnesområden ett politiskt skifte där homosexualitet, subkulturer och unga kvinnors villkor et cetera diskuteras offentligt ur ett liberalt perspektiv.⁵⁷ Trots detta är tv, precis som Fiske konstaterar, ett i allra högsta grad ideologiskt medium som producerar texter i syfte att reproducera maktstrukturer.⁵⁸ Också denna sida av myntet blir synligt när man närmare analyserar det avsnitt av *Ricki Lake* som tidigare refererades. ”The Dating Race” handlar nämligen om att lära kvinnor att vara kvinnor.

⁵⁴ Bourdieu 1986 s. 487

⁵⁵ Grindstaff 2002 s. 7ff

⁵⁶ Bourdieu 1986 s. 483

⁵⁷ Shattuc i Geraghty & Lusted 1998 s. 215

⁵⁸ Fiske 1987 s. 326

Att lära sig vara kvinna

Skulle man döma enbart från ”The Dating Race”, måste man dra slutsatsen att kvinnlighet är en av de mest komplicerade konstruktionerna någonsin skådade. De tre kvinnor som tar plats på scen i *Ricki Lake* är naturligtvis kvinnor i den biologiska betydelsen av ordet. Samtidigt har de alla hamnat just utanför den fina gräns som omgärdar begreppet ”kvinnlighet”; det är små men, om man får tro de som kommer till tals i showen, förödande misstag eller fel som måste rättas till för att dessa kvinnor ska bli *kvinnor* i enlighet med den dominerande ideologins definition av kvinnlighet. Och det är här Bergers första fråga får sitt svar. Vilka ideologiska huvuddrag kan identifieras? Den fina konstruktionen av genus. Den första gästen, Cocoa, klädde sig som en slampa, en billig tjej. Hennes sexualitet var allt för lättillgänglig. Den andra gästen, Debbie, var inte graciös och elegant nog; hon såg inte billig ut, hon såg bara tråkig ut. Den tredje gästen slutligen var för manlig. Hennes stora muskler och aggressiva beteende gjorde henne ”butch”, så långt ifrån kvinnlig som en kvinna kan vara. ”The Dating Race” lär oss om alla dessa regler och påbud; och det lär oss också om straffet, nämligen för kvinnan att bli utan man.

Representationer av klass och genus

Genus är, som Skeggs och Ambjörnsson visar, omöjligt att förstå utan en analys av klass. Vad den aktuella texten förmedlar är en utmärkt bild av den dominerande föreställningen om den normala, respektabla kvinnan, en föreställning som utgår ifrån den ”diskursivt konstruerade moderna familjen, det vill säga medelklassfamiljen”.⁵⁹ De betydelser texten förmedlar handlar i grunden om föreställningen om normalitet och dess motsats, avvikelser. Berger använder Saussure för att förklara vikten av att studera texten utifrån system av koder uppbyggda kring poler: ”Saussure offered a [---] crucial insight that is relevant here – that concepts have meaning because of relations and the basic relationship is oppositional. Thus ‘rich’ doesn’t mean anything unless there is ‘poor’, or ‘happy’ unless there is ‘sad’”.⁶⁰

Vidare poängterar Berger nyttan med att identifiera de karaktärer som förmedlar de centrala betydelserna i texten. I ”The Dating Race” finns ett antal nyckelfigurer; dels naturligtvis Ricki Lake själv, som sätter tonen för diskussionen genom att ställa frågor, förklara och utveckla gästernas berättelser, kommunicera med publiken och leda programmet framåt. Hennes inledande kommentarer fungerar som en disposition och rubrik för texten; här använder hon

⁵⁹ Skeggs s. 15

⁶⁰ Berger 1991 s. 7

sig av begreppet ”we”; den implicite läsaren blir synlig i texten, och det är en ung kvinna. Dels finns experterna, som kommunicerar med gästerna genom programledaren Ricki Lake och som också är de som pekar ut vilka brister kvinnorna visar upp och vad som behövs för att åtgärda dem. Experterna utgör motsatser till gästerna men fyller också funktionen av representationer av normalitet; de är allt som gästerna inte är.

Det är tydligt att det är deras jobb, att dom är i det området med mode och allt sånt där. Dom är professionella. Dom är coola. Dom brukar vara på det här sättet så det är helt lugnt. Alltså dom är inte taskiga. Dom pratar snällt med henne.

Gästerna spelar en annan roll. Det är kring dem dramat utspelar sig – därmed inte sagt att de alltid har huvudrollen. I själva verket måste ”The Dating Race” förstås som att det är själva förvandlingen som står i fokus, de kvinnor som blir föremål för den är närmast idealtyper av olika överträdelser som kvinnor kan tänkas göra i strävandet efter att vara kvinna.

Sammanfattningsvis levererar showen tydliga representationer av klass och genus och den nära kopplingen mellan dessa två kategorier. Representationerna är inte helt enkla att redogöra för; de inbegriper till synes triviala ting som kläder, smink, uttryckssätt et cetera och tillsammans utgör de referenser av dominerande uppfattningar kring vad som är klass och kön, och vad som är normalt och vad som inte är det. Grindstaff använder Bourdieu för att beskriva vad klass inom ramen för tv-mediet är; inte bara en social relation utan också en föreställning, en ”show”: ”... class status – and representation of class status – can be expressed in ways other than through one’s relation to the site of economic production. Class, especially in the context of television, is also a performance, a social script involving, among other things, language use, mannerisms, and dress”.⁶¹ “The Dating Race” således, måste förstås som en uppvisning av klass och genus, två relationer som inte kan separeras. Och uppvisningen bygger på gamla, inarbetade föreställningar om vad klass är och hur det ser ut; dessa representationer läses, tolkas och får betydelse i konstruktionen av läsarnas identiteter.⁶²

⁶¹ Grindstaff s. 30

⁶² Barker 1999 s. 33

Titta på *Ricki Lake*: Att läsa klass och genus

... television is actively appropriated and deployed by audiences in making sense of their lives. In other words, the meanings that people produce interactively with television texts are woven into their identity projects.

Barker & Galasinski 2001 s. 8

Två huvudspår går att urskilja när man gör en analys av hur läsare förhåller sig till tv-texten utifrån en förståelse av klass och genus. För det första handlar det om den övergripande relationen till själva texten; den dominerande uppfattningen inom fältet för cultural studies bygger på att läsaren är aktiv och ger texten mening utifrån sina specifika erfarenheter.⁶³ För det andra handlar det om konstruktionen av normalitet, och om hur läsarna förhåller sig till denna konstruktion.

Aktiva läsare

När man analyserar själva läsandet implicerar det en förståelse som går långt över begreppet ”tv-tittande”; läsningen av tv-texten är i själva verket en del i skapandet av identitet. Förståelsen av vad som representeras i texten är därför central, men minst lika viktig är medvetenheten om att läsning inte bara handlar om reception utan lika mycket om konstruktion. Läsaren är en aktör i betydelsen att hon inte bara tar emot utan också ger i sitt läsande. Tv-texten måste ses som ett fält där den dominerande diskursen utövar kontroll över de betydelser som texten produceras, men som också är öppen för flera olika tolkningar beroende på den kontext läsaren befinner sig i. Fiske gör en stor poäng av att läsaren inte nödvändigtvis måste förstå texten i enlighet med den dominerande ideologin, utan också kan skapa andra meningar av texten.⁶⁴

Den läsning som informanterna i den här studien står för, är i linje med Fiskes resonemang inte entydigt parallell med de betydelser som texten strävar efter att leverera; de ger också prov på en slags ”motläsning”, en förståelse av texten som går emot den kontroll den dominerande ideologin försöker utöva över textens innehåll. Bilden av vad som är kvinnlighet ifrågasätts exempelvis under den del av showen där Sarah, som kallas ”butch”, blir omgjord:

Men vad är kvinnligt och vad är manligt, hon hade ju på sig kjol och hon hade ju en väska, det är väl kvinnligt, bara för att man inte går på ett speciellt sätt behöver väl inte betyda att man inte är kvinnlig.

⁶³ Barker & Galasinski 2001 s. 8

⁶⁴ Fiske 1987 s. 93

Fiske skriver att ironi är ett grepp som öppnar upp för polysemiska läsningar av texten, men ironi kan också vara ett sätt för läsaren att förhålla sig till texten.⁶⁵ De unga kvinnorna i undersökningen använder sig av ironiska tonfall och ironiskt ställda frågor för att markera medvetenhet om konstruktionen bakom kvinnlighet. När Debbie, som kallas ”nerd”, blir kritiserad för sina byxor, kommenterar en av informanterna syrligt:

Det känns som att vi måste gå in och lobotomera den här kvinnan om vi inte gör nåt hennes byxor.

Användandet av uttrycket ”lobotomera” är naturligtvis intressant med tanke på att den historia av ”räddningsaktioner” riktade mot avvikande arbetarklasskvinnor faktiskt haft medicinska inslag.⁶⁶ Men framförallt visar kommentaren att läsaren inte köper ”showen” rakt av; läsandet innehåller en kritik mot det som framställs i texten, som också måste ses som en kritik mot respektabilitetsdiskursen – åtminstone dess mest petiga påbud. En annan informant faller följande kommentar som avslöjar missnöjet med sådana uttryck:

Hon såg ju inte så hemsk ut. Det är så typiskt att dom överdriver!

Ytterligare en aspekt i det aktiva läsandet är det faktum att läsarna i allra högsta grad är medvetna om att *Ricki Lake* är ett ”dåligt” tv-program. Ett grundproblem i antagandet om att läsarna använder sig av *Ricki Lake* som ett sätt att positionera sig själva som normala, är ju just att detta förutsätter att man ser *Ricki Lake* som en uppvisning i avvikelser; det främsta sättet att positionera sig som ”bättre” vore alltså att helt enkelt göra en poäng av att inte titta. Ang har studerat detta och kommit fram till att denna motsägelse löses av läsarna genom att man istället gör en poäng av att titta, men att titta medveten om att det är ”dålig” tv och till och med hävda att man njuter av programmet (i Angs studie står tv-serien *Dallas* i centrum) *därför att det är så dåligt*.⁶⁷ Mina informanter beskriver sitt tittande i liknande termer. Tittandet skänker glädje och till och med avslappning, enligt informanterna *på grund av att det är så dålig tv*:

Jag tycker det är rätt underhållande för jag blir liksom så här: ’Men Gud! Vad håller ni på med?’

Ifall jag tittar på tv och det inte finns något annat på, det är då jag tittar på *Ricki Lake*. Det är aldrig så att jag ’å det är så bra nu ska jag titta på *Ricki Lake*’, så är det aldrig.

Om jag verkligen inte har något annat för mig och det inte finns något annat på, då kan jag titta men det är för att man inte behöver tänka när man tittar. Men det är sällan jag orkar med ett helt program, det är så dåligt.

⁶⁵ Fiske 1987 s. 85

⁶⁶ Skeggs 1999 s. 12ff samt exempelvis Runcis 1998

⁶⁷ Ang i During (ed) s. 408

Alltså, egentligen så är det så himla... vad heter det på svenska... shallow. Men det är skönt, man behöver inte tänka.

Informanterna är aktiva men framförallt medvetna läsare; de vet att Ricki Lake är en uppvisning i ”dålig” tv och de vet också att de själva agerar och läser programmet annorlunda än vad som är fallet med exempelvis bättre ansedda talk shower.

Det är verkligen så att man sitter och kommenterar, man gör aldrig det framför *Oprah*. Det kan du skriva: att man aldrig sitter och säger så framför *Oprah*... det är inte alls samma sak.

***Ricki Lake*: Identifikation och disidentifikation**

Ibland så känner jag mig inte så normal. Men när man jämför med *Ricki Lake* så känner jag mig väldigt normal.

Som tidigare nämnts har utgångspunkten för min frågeställning till viss del tagits i den kritik som riktats mot program som just *Ricki Lake*. Denna kritik, precis som Tavener visar, vilar på uppfattningen att tittare härmar det som försiggår på tv och att tv framförallt är ett medium för identifikation.⁶⁸ Min utgångspunkt är annorlunda; jag menar istället att vissa tv-texter – *Ricki Lake* är ett utmärkt sådant exempel – öppnar upp för en annan slags identifikation, nämligen den typ som Skeggs benämner ”disidentifikation”. Här handlar det om att skapa sitt subjekt kring ett avståndstagande som är en slags omvänd eller extraherad identifikation; översatt till den kontext som *Ricki Lake* bereder, innebär detta att läsarna genom att ta avstånd från och peka på skillnader mellan sig och gästerna på scen identifierar sig med en föreställd representation som är motsatsen till de representationer som visas upp i *Ricki Lake*.

R: Är det så att man identifierar sig med programmet? Att det är därför man tittar?

- Nej, aldrig, nej jag gör det absolut inte, det är inte därför jag kollar. Man tänker liksom att dom säger så konstiga saker så man vill veta hur dom tänker, varför dom gör det, ibland kan det vara spännande faktiskt.

Denna disidentifikation, som alltså också måste förstås som en identifikation fast med något som ses som motsatt det som visas upp i *Ricki Lake*, tar sig flera uttryck. Jag har tagit fasta på ett antal sådana uttryck; det handlar bland annat om så konkreta saker som val av klädsel, uttryckssätt och, naturligtvis, det inledande valet att ställa upp i en talk show:

⁶⁸ Tavener 2000 s. 63

Det som skiljer sig [mellan mig och dom] är att jag aldrig skulle ställa mig där framme och berätta något sånt.

Jag skulle verkligen inte vilja att hela världen eller vem som tittar på det vet någonting om mitt privatliv. För mig är det privat och jag vet att min familj aldrig skulle gå med på det.

Alltså, jag förstår inte själva grejen. Att avslöja någon på tv, alltså jag förstår inte det är fortfarande ologiskt. Jag förstår inte hur dom tänker.

”The Dating Race”, som är en show om make over, gav informanterna möjlighet att kommentera till synes ytliga egenskaper som klädsel, smink och stil. Dessa egenskaper är dock oerhört centrala i förståelsen av klass; Skeggs kallar det ”klassmärkta femininiteter” och visar hur viktig investeringen i femininitet är för arbetarklasskvinnor; femininiteten blir som ett slags kapital.⁶⁹ Att peka ut avvikande kvinnor blir ett sätt att konstruera sig själv som normal, något som Skeggs informanter upprepar gång på gång och som också är extremt tydligt bland de unga kvinnor jag intervjuat.⁷⁰ De ropar upprepade gånger under programmets gång att de aldrig skulle kunna ta på sig det ena eller det andra, och att de aldrig skulle få för sig att se ut som kvinnorna i showen. Vid ett flertal tillfällen skriker informanterna rakt ut som en reaktion på vad som visas i showen. ”Åh gud, nej!” eller ”Amen shit, vad har hon på sig?” – till och med utrop som ”Åh nej vad pinsamt” hörs flera gånger medan programmet visas.

Jag skulle aldrig gå ut i en sån klänning!

Amen lägg av! Nej! Shit alltså! Går hon klädd så där? Alltså man går inte omkring klädd så där, det är helt onormalt tycker jag.

– Nej! Ute! [Sarah tränar att gå i högklackade skor utanför den hårsalong hon befinner sig på; hon bär en morgonrock och har papiljotter i håret]

R: Du skulle aldrig gå ut så där?

– Nej, aldrig! *Skratt*

Medvetenheten om kopplingen mellan ett respektabelt utseende och klass blir tydlig då en av informanterna får möjlighet att utveckla sina intryck. Hon markerar tydligt mot de kläder Cocoa bär i programmets inledning, och får frågan vad hon tror att Cocoa har för yrke. Hon gissar på butiksbiträde eller strippa. Som svar på frågan varför hon inte gissar på exempelvis läkare svarar hon:

Den bilden jag har av sådana som är professorer eller doktorer eller läkare är att dom är mer eleganta... det är den bilden som jag har. Jag skulle nog lägga mig närmare doktorn, men det beror på, skulle jag gå ut nån kväll tycker jag inte det är fel att ha minikjol och höga klackar och ett fint linne, det tycker jag inte alls är fel, men om jag ska till jobbet eller gå och handla så tar jag inte på mig sådana kläder, då är jag mer åt det här läkarhållet.

⁶⁹ Skeggs 1999 s. 158

⁷⁰ Skeggs 1999 s. 167

Här blir det tydligt att informanten, som själv har arbetarklassbakgrund, väljer att identifiera sig med föreställningen om det ”eleganta”, som för henne representeras av professorer och läkare, framför en identifikation med en ung kvinna vars position med största sannolikhet informanten delar. Men representationen av klass i *Ricki Lake* uttrycker ett misslyckande; informanten presenterar sig hellre som hemmahörande bland dem som lyckats.⁷¹

Klass: vad det är, hur det ser ut

Ricki Lake ses, som tidigare diskuterats, som ett uttryck för lägre kultur som kopplas till arbetarklassen eller ”underklassen”. Informanterna har svårt att sätta fingret på vad det är som gör att de så snabbt kan identifiera deltagarnas sociala bakgrund, men är fast övertygade om att det är lågutbildade personer de tittar på. På frågan vilket slags yrke informanterna skulle gissa att gästerna och publiken på *Ricki Lake* har, blev svaren entydiga.

Jag kan inte tänka mig att dom är särskilt utbildade. Om man är liksom professionell och välutbildad så skulle man verkligen strunta i såna saker. Mina föräldrar till exempel, dom skulle aldrig, verkligen aldrig tänka på att säga sådana här saker. Dom är arkitekter.

Stackare! Hon kanske är sjuksköterska.

Jag tror det är arbetarklass, absolut.

Jag tror väl liksom att publiken där, det är inte riktigt vem som helst som väljer att vara publik på *Ricki Lake*. Alltså jag tror att det säkert är mest arbetarklass som sitter där i publiken och så.

Ibland är det strippor och sånt, det varierar, men det är aldrig typ nån lärare eller läkare eller nåt sånt.

Få av informanterna kunde utveckla sina svar. Det var uppenbarligen svårt att sätta fingret på hur man så exakt kunde avgöra klassbakgrund, utan att ha tillgång till information om gästernas eller publikens yrken. Några av informanterna hade i andra avsnitt sett små faktarutor om gästerna där deras yrken fanns nerskrivna, men i det aktuella avsnittet fanns inga sådana faktarutor. Flera informanter förklarade sin uppfattning om gästerna och publiken genom att peka på det allmänna uppförandet:

Dom är gettoaktiga. Dels för deras sätt att prata på, och på det dom gör... man får den känslan. Jag vet egentligen inte så jättemycket om getto men det man har hört stämmer in lite på deras personlighet och deras sätt och deras kroppspråk och så.

Synen på deltagarna som arbetarklass eller ”underklass” är tydligt kopplat till vad informanterna räknar som normalt och onormalt. De kläder gästerna bär är inte bara ett uttryck för klass, som informanterna läser och är medvetna om, utan också för vad som är

⁷¹ Skeggs för en här mycket relevant diskussion när hon skriver: ”Att klassas som arbetarklass ger, enligt Kuhn (1995), upphov till en ständig rädsla för att inte ’riktigt ha fått till det’.” Skeggs 1999 s. 16

normalt; kopplingen mellan avvikelse och representationen av arbetarklass artikuleras under showens gång:

Alltså man går inte omkring klädd så där, det är helt onormalt tycker jag.

Vad pinsam hon är med sina svettfläckar! Någon borde säga till henne.⁷²

Jag tror verkligen inte det är så utbildade människor, för då uppskattar man inte sånt här onormalt.

Konstruktionen av det normala är nära kopplat till uppfattningar om respektabilitet, precis som Skeggs visar. Informanterna använder inte sig av uttrycket ”respektabel” spontant, men däremot är det relaterade begreppet ”respekt” närvarande i informanternas samtal – precis som det är i själva showen. Gästen Cocons väninna säger inledningsvis att ett av skälen till att hon tagit med Cocon till *Ricki Lake* är för att Cocon blir tagen för en prostituerad; hon får ingen respekt från män. Informanterna uttrycker förståelse för detta och fyller självmant ut resonemanget.

Men det är ju så att har man fina kläder, mer täckande kläder, så får man ju mer respekt från andra än om man gick i minikjol.

Visst, hon kommer säkert få mycket mer respekt nu.

Ja, alltså, om hon vill klä sig så där om hon blir liksom lycklig då så... men om fel... om fel killar då blir intresserade, alltså då får hon ju ändra det.

”Fel killar” är ett intressant uttryck som till viss del får sin förklaring i ”The Dating Race”, där experterna lär Cocon att ”fel killar”, sådana hon inte bör dejta, tittar ner i urringningen, går på strippklubb och behandlar henne inte ”like a lady”. ”Rätt killar” däremot, de bjuder tjejen på teater eller tar med henne ut i naturen. Också här aktualiseras distinktionen mellan ”hög” och ”låg”; kopplingen mellan klass och vad som anses vara avvikande uttrycks i termer av en värdering av bland annat kulturella nöjen. Förhållandet mellan klass och genus blir också tydligt i att det finns flera maskuliniteter som representeras olika beroende på klass, där den ena representationen, den av arbetarklassmaskulinitet, beskrivs som ”dålig”.⁷³

Det är dock inte bara förståelser av olika sorters femininiteter och maskuliniteter som kommer fram när informanterna diskuterar ”The Dating Race”. Också föreställningar om etnicitet åskådliggörs, framförallt när Cocon har huvudrollen i showen. Att Cocon är den som

⁷² Ambjörnsson 2004 diskuterar den fysiska biten av att göra kroppen kvinnlig, en process som i stor utsträckning handlar om att kontrollera olika fysiska egenskaper som hårväxt, svett et cetera: Ambjörnsson 2004 s. 140

⁷³ Connell 1999 beskriver utförligt de olika maskulinitetsdiskurserna och dess kopplingar till representationer av klass.

representerar den ”slampiga” kvinnan kan lätt kopplas till traditionella föreställningar om svarta kvinnors avvikande sexualitet.⁷⁴ I linje med Saussures beskrivning av koder som system av motsatser betyder föreställningen om svarta ingenting om den inte länkas till föreställningen om vithet,⁷⁵ som kan skönjas bakom ett uttalande från en av informanterna då Cocoa ska lära sig dansa på ett vackert istället för vulgärt sätt.

En vit tjej kan inte lära en svart tjej hur man dansar!

Normalitet, respektabilitet och uppfattningar om kultur

Det är där borta i USA och för mig känns det inte normalt, men för dom kanske det är jättenormalt. Men för mig känns det väldigt onormalt måste jag säga.

”Respektabiliteten hade också en avgörande betydelse för föreställningen om det engelska”, skriver Skeggs apropå konstruktionen av normalitet och avvikelse.⁷⁶ Detta var en av de passager i Skeggs diskussioner kring klass och respektabilitet som jag fäst minst vikt vid; men, visade det sig, är ett av de allra viktigaste påpekandena i förståelsen av hur nära konstruktionen av normalitet ligger tolkningarna av tillhörighet med nationen. Informanterna artikulera uppfattningar och bilder av klass och genus genom att använda sig av begrepp som normalt/onormalt et cetera, men också genom att använda sig av uttryck som ”arbetarklass” eller ”sådana som har vanliga jobb”. För att ytterligare distansera sig från dessa kategorier, som de till viss del själv erkände att de tillhörde, la de till förståelser av kultur och kulturella skillnader som förklaring till det avvikande beteende de bevittnade i tv-rutan.

Dom är ju amerikaner så det är ju lite annorlunda.

Synen på familjen återkommer som förklaring till varför man tolkar deltagarna som avvikande eller representationer av ”underklass”. Familjer som har utbildning antas inte lösa sina problem genom ett tv-program. Men också här aktualiseras föreställningar om kultur och kulturella skillnader.

Jag tror faktiskt att i Sverige så är familjen en viktig sak, och det är det för oss också. Men jag vet inte om det är samma sak i USA.

Jag tror att det beror mycket på att det är USA och inte Sverige för jag tror att kulturerna är väldigt olika. Och alltså amerikaner är mycket mer dramatiska än svenskar. Jag tycker att svenskar är mycket lugnare och privata människor.

⁷⁴ Hall i Hall 1997 s. 262

⁷⁵ West i Doring (ed) 1993 utvecklar resonemanget kring föreställningar om vithet i ”The New Cultural Politics of Difference”, s. 212

⁷⁶ Skeggs 1999 s. 12

Också synen på klass är färgat av föreställningar om kultur. På frågan om informanterna tror att deltagarna i *Ricki Lake* är vanliga människor, ”vem som helst”, svarar en av kvinnorna:

Jag tror nog att det är vem som helst i USA egentligen. Men inte i Sverige.

Begreppet ”arbetarklass” är det framförallt en av informanterna som använder; annars är beskrivningar som ”gettoaktiga”, ”sådana som har vanliga jobb”, ”kanske strippor men inga läkare” vanligare artikuleringar av förståelse av klass. I en diskussion med kvinnan som självmant använt begreppet arbetarklass förklarar hon att hon inte brukar beskriva svenskar i sådana termer, men att hon däremot använder det när hon pratar om amerikaner:

Ja jag använder det nog mer om man pratar om folk i USA, jag använder det inte så ofta om folk här. [...] Kanske det beror på att det verkar vara ett sånt samhälle där det spelar mer roll... fast det gör det väl här också. Nej jag vet inte. Men jag brukar inte säga det om folk här.

Begreppet ”klass” är levande för informanterna, men föreställningen om arbetarklassen som avvikande gör att de främst kopplar den till representationer av en kulturellt annorlunda arbetarklass; den grupp människor som här i Sverige faller under den beteckningen framstår inte som så avvikande som arbetarklassen i exempelvis USA. Således använder man inte heller beteckningen arbetarklass för människor i Sverige, och man använder den heller inte om sig själv:

Nej, jag vet inte... kanske... jag är väl från en rätt vanlig familj. Men arbetarklass... nej jag tänker nog på dom på *Ricki Lake* då. Såna är vi inte.

Att titta på *Ricki Lake*: en avslutande diskussion

En av de allra mest centrala delarna i en analys av tv-tittande utifrån ett cultural studies-perspektiv är synen på läsarna som medvetna aktörer som skapar egna förståelser i förhållande till texten. Informanterna i den här studien förhåller sig tydligt kritiska till texten och tolkar meningar utifrån en mängd perspektiv; de uttrycker en medvetenhet om de betydelser som den dominerande ideologin förmedlar och läser till viss del in andra, motsatta betydelser. Så håller de sig till exempel tydligt kritiska till diskursen om kvinnlighet och ifrågasätter öppet vad som räknas som kvinnligt. I viss mån kan man tänka sig att informanterna i det här sammanhanget är extra medvetna och kritiska just för att de blir studerade; de många kopplingarna till den kritiska diskursen om hur kvinnor framställs i media kan förmodligen till viss del förklaras med det ovanliga sammanhang som läsandet sker i. Detta förtar naturligtvis inte det faktum att läsarna är aktiva och tolkar texten, åtminstone i viss utsträckning, självständigt och utifrån sina specifika sammanhang, men också att de i sitt

läsande aktualiserar kritiska diskussioner som ger en alternativ bild av de dominerande betydelser texten förmedlar.

När det gäller identifikation med de bilder och betydelser som texten förmedlar är det tydligt att den dominerande uppfattningen, som går ut på att ungdomar härmar och tar efter det som visas i tv, stämmer men att denna identifikation är långt mer komplex än vad kritikerna gör gällande; det är en slags extraherad identifikation som i linje med Skeggs och Ambjörnssons forskning kan kallas disidentifikation; det vill säga en negativ identifikation, som är mycket tydlig i informanternas sätt att förhålla sig till texten. Disidentifikationen måste förstås i en kontext av identitetsskapande processer med fokus på uppfattningar av normalitet och avvikelse. Det som härmas är alltså inte det, enligt den dominerande uppfattningen, ”dåliga” beteende som visas upp. Tvärtom tar informanterna intryck av förmedlandet av uppfattningar kring hur man istället bör bete sig, se ut eller föra sig et cetera.

Sett ur detta perspektiv blir diskussionen kring klass och genus oerhört central. Den bild som texten förmedlar av klass är tydligt kopplad till historiska framställningar av arbetarklassen som avvikande och i behov av hjälp eller rättning för att kunna införlivas i uppfattningen av vad som är normalt. En mängd forskare har kunnat visa hur dessa framställningar sett ut; poängen i den här studien är istället hur dessa representationer läses och blir aktuella i skapandet av identitet. Tydligt är att informanterna förhåller sig mycket medvetet till begrepp som klass, även om det bara är en av informanterna som direkt identifierar deltagarna i *Ricki Lake* som arbetarklass. De andra informanterna beskriver klass i termer av utbildning, möjliga (och omöjliga) yrkeskategorier, uttryckssätt, kläder, beteende et cetera; allt i linje med Bourdieus kapitalmetaforer och habitusbegrepp. Samtliga informanter identifierar deltagarna som tillhörande arbetar-/underklass med hänvisningar till exempelvis just språk och utseende. Kopplingen till genus är här tydlig; uppfattningar kring hur kvinnor och män bör bete sig och hur de faktiskt beter sig är hela tiden närvarande i informanternas läsning av texten. Föreställningar kring exempelvis slampiga kvinnor och ”bra” eller ”dåliga” män avslöjar hur klass spelar roll för konstruktionen och tolkningen av såväl femininitet som maskulinitet. Uppfattningar kring och värderingar av olika typer av kvinnlighet baseras mycket på begrepp som respekt och normalitet; en kvinna som inte ser till att få respekt (i informanternas tolkningar är det framförallt respekt från män som tycks stå i centrum) måste ändra sig, bland annat för att inte attrahera ”fel”, det vill säga ”dåliga” killar. Kvinnor som avviker för mycket från normen, och som exempelvis visar sig utomhus i papiljotter eller bär allt för utmanande

kläder, räknas som onormala och stor vikt läggs vid att positionera sig själv som en helt annorlunda kvinna i förhållande till dessa avvikelser personifierade genom tv-texten.

Ytterligare ett sätt för informanterna att beskriva sig som i grunden annorlunda än de representationer av klass och genus som förmedlas av den aktuella texten är att peka på kulturella skillnader. Detta grepp, att ta till kultur och uppfattningar kring egenskaper specifika för olika nationer, är intressant särskilt i perspektivet av att informanterna har skilda etniska bakgrunder (hälften av informanterna var själva födda eller har föräldrar födda utomlands, exempelvis Turkiet och Storbritannien). De kulturella skillnaderna uttrycks i termer av att det är representationer av amerikansk arbetarklass man tittar på; den amerikanska arbetarklassen beskrivs som kulturellt annorlunda den svenska eller, beroende på hur man väljer att se informanternas skilda bakgrunder, kulturellt specifik för just USA, och därmed annorlunda än arbetarklassen någon annanstans. Att tala ut inför tv-kameror räknas som något specifikt amerikanskt som inte kan översättas eller förstås utan att se den kulturella kontexten. Detta är intressant eftersom uppfattningar om kultur i perspektivet av en förståelse av klass och genus kan ses som en central historisk process av framställningar om tillhörighet med nationen; de som framställts som avvikande har heller inte givits plats inom ramen för konstruktionen av nationen. Här å andra sidan tycks informanterna snarare göra en mycket vidare tolkning som handlar om att handskas med en uppenbart överdriven bild av en (arbetar)klass som inte tycks vara närvarande i informanternas fysiska omgivning. De lägger därför extra stor vikt vid att representationer av det slag som *Ricki Lake* och annan dokumentär underhållning av samma slag är just amerikansk och inte exempelvis svensk eller engelsk. Samtidigt betyder inte det att informanterna inte förmår applicera representationerna av klass och genus på sin omgivning; även om man tycker sig se en distans baserad på kultur kommer representationerna ändå till användning i skapandet av uppfattningar kring klass, genus, respektabilitet, normalitet et cetera; alla centrala delar i en konstruktion av identitet.

Sammanfattning

I fokus för denna uppsats stod representationer av klass och genus i dokumentär tv-underhållning, och då särskilt hur dessa representationer läses och upptas i normaliseringsprocesser. Man kan konstatera att kvinnorna i undersökningen alla uttryckte klara föreställningar om de representationer av klass och genus som de mötte i det specifika avsnittet av *Ricki Lake*, men också mera allmänt i dokumentär tv-underhållning av typen amerikanska talk shows. Deras läsning av programmet formades i stor utsträckning kring avståndstagande från representationerna; en kvinna uttryckte det som att hon inte alltid kände sig normal, men när hon såg *Ricki Lake* gjorde hon det. Föreställningen om det normala är centralt i kvinnornas läsning av programmet. De identifierade ett antal uttryck för avvikelser i texten; till synes ytliga attribut som klädsel, språk, kroppsspråk och allmänt uppförande lästes, helt i linje med Bourdieus analyser, som uttryck för klass. Men även förståelser av genus – både konstruktioner av femininiteter och maskuliniteter – och etnicitet (konstruktionen av vithet i förhållande till uppfattningar om exempelvis svarta kvinnor) artikulerades genom framförallt disidentifikationer. Begreppet ”kultur” användes för att beskriva skillnader i uppfattningar av vad som är normalt och vad som inte är det. Normalitet, således, är ett begrepp som för informanterna inbegriper (könsspecifika) regleringar för uppförande och utseende, och uppfattningar om kulturella mönster. Tv-texten förser subjekten med betydelser som fyller olika funktioner i skapandet av identitet; dessa betydelser är kontrollerade av den dominerande diskursen och tolkningarna av dessa – även om de i förhållandevis stor utsträckning rymmer så kallade motläsningar - reproducerar i sin tur de strukturella ordningar som upprätthåller maktrelationer, som till exempel klass och genus.

Klart är att framställningar av klass och genus i dokumentär tv-underhållning av den typ som här analyserats följer den traditionella representationen av arbetarklassen som avvikande. Många forskare, däribland Bourdieu, Hall, Skeggs, Fiske och Grindstaff, har visat hur dessa representationer ser ut och fungerar. Denna studie har dessutom visat hur representationerna kan läsas och förstås utifrån begrepp som identifikation och disidentifikation; det är sant, som kritikerna av talk showerna säger, att tittarna identifierar sig och ”härmar” beteenden uppvisade i tv. Men denna process är komplex och långt ifrån så direkt som kritikerna framställer det; för att se hur denna identifikation fungerar, måste man skapa sig en förståelse av normaliseringsprocesser och identitetsskapande i en kontext av maktrelationer som tar sig

uttryck bland annat genom hegemoniska representationer och framställningar av sociala relationer.

Referenser

Alasuutari, Pertti: *Researching Culture – Qualitative Method and Cultural Studies* Sage Publications, London 1995

Ambjörnsson, Fanny: *I en klass för sig – genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer* Ordfront förlag, Stockholm 2004

Ambjörnsson, Ronny: *Den skötsamme arbetaren* Carlssons Bokförlag, Stockholm 1998

Anderson, Robin: *Consumer Culture & TV Programming* Westview Press, Colorado 1995

Barker, Chris och Galasinski, Dariusz: *Cultural Studies and Discourse Analysis – A Dialogue on Language and Identity* Sage Publications, London 2001

Barker, Chris: *Cultural Studies – Theory and Practice* Sage Publications, London 2000

Barker, Chris: *Television, Globalization and Cultural Identities* Open University Press, Buckingham – Philadelphia 1999

Berger, Arthur Asa: *Media Analysis Techniques* Sage Publications, London 1991

Bourdieu, Pierre: *Distinction – A Social Critique of the Judgement of Taste* Routledge & Kegan Paul, London 1986

Davies, Karen och Esseveld, Johanna: *Kvalitativ kvinnoforskning* Arbetslivscentrum Stockholm, 1989

During, Simon (ed): *The Cultural Studies Reader* Routledge, London 1993

Fiske, John: *Kommunikationsteorier – en introduktion* Wahlström & Widstrand 1990

Fiske, John: *Television Culture* Routledge, London 1987

Geraghty, Christine och Lusted, David (ed): *The Television Studies Book* Arnold, London 1998

Gramsci, Antonio: *En kollektiv intellektuell* Bo Cavefors bokförlag, Uddevalla 1967

Grindstaff, Laura: *The Money Shot – Trash, Class and the Making of TV Talk Shows* The University of Chicago Press, Chicago 2002

Hall, Stuart (ed): *Representation – Cultural Representations and Signifying Practices* Sage Publications, London 1997

Layder, Derek: *Understanding Social Theory* Sage Publications, London 1994

Skeggs, Beverly: *Att bli respektabel – konstruktioner av klass och kön* Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg 1999

Tavener, Jo: "Media, Morality, and Madness: The Case Against Sleaze TV" ur *Critical Studies in Media Communication*, Vol. 17, No. 1, March 2000, pp. 63-85

Wallace, Ruth A. och Wolf, Alison: *Contemporary Sociological Theory – Expanding the Classical Tradition* Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey 1999

Pressartiklar

Aftonbladet 990727 "Skandaler, mord och slagsmål" av Daniel Wiklander

Aftonbladet 020317 "Dokusåpor dålig mediaetik" debattartikel av Christer Sturmark

Dagens Nyheter 040129 "White Trash på svenska" av Ola Larsmo

Dagens Nyheter 040418 "Scherman och TV4 – en oviss match" av Lasse Granstrand

Metro 031111 "Sprit har en central roll i dokusåpor" krönika av Alexandra Pascalidou

Övriga referenser

Filippas kolumn, Passagen.se: <http://hem.passagen.se/bali2580/skiss14.html>